

In če končamo z grafitom »konec Koncu« (Konec je priimek vodje Centra za tujce v Velikem otoku pri Postojni) in citiramo zaključno špico tega nadvse natančnega, a hkrati življenjsko poetično obarvanega kratkega dokumentarca: »Izbrisani se še naprej borijo za svoje pravice. Del tega boja je tudi zahteva po zaprtju vseh centrov za pridrževanje in odstranjevanje tujcev v Evropi in zahteva, da dovoljenje za bivanje in pravica do državljanstva postaneta temeljni demokratični normi.«

Jadranka Ljubičič

»Danes so dovoljene sanje«, »Jara kača nestrpnosti«

**O razstavah v galeriji Alkatraz (2003) in
Etnografskem muzeju (2004)**

V galeriji Alkatraz je bila 6. novembra 2003 razstava z naslovom »Danes so dovoljene sanje« in leto pozneje, 9. decembra 2004, smo bili priča razstavi »Jara kača nestrpnosti« v Etnografskem muzeju. Ti dve razstavi sta odziv na ksenofobično reakcijo tako države kot številnih državljanov Slovenije. Politični aktivizem se lahko kaže v mnogoterih oblikah, med katerimi ima posebno mesto politično angažirana umetnost. Vsaka oblika umetniškega izražanja je lahko politično angažirana, če se v svoji sporočilnosti odziva in opozarja na družbeno, socialno in politično realnost ali ponuja alternativne rešitve.

Kamenček v mozaiku, ki kaže, da umetnost še vedno lahko pripomore k družbenim spremembam, je bila razstava v Galeriji Alkatraz z naslovom »Danes so dovoljene sanje«, ki je javno prikazala način, akterje in vsebino izbrisa. Z umestitvijo v galerijo kot posvečenim prostorom je dokumentiranje izključevanja

ter teptanja pravic in dostojanstva dobilo tudi umetniško vrednost.

Razstava je bila kolektivno delo tako s konceptualno zasnovo kot s samo postavitvijo, ki je bila tehnično precej naporno delo. Sodelovali so Zuhra Handanovič, Aleš Čermelj, Emina Frjak, Jelka Zorn, Nikolai Jeffs, Marta Gregorčič, Andrej Pavlišič, Dražena Perić in študentke Fakultete za socialno delo. Razstava je bila razdeljena v štiri sklope: osrednji dokumentacijski del (uradni odgovori državnih organov izbrisanim na njihove pritožbe), preluknjani potni listi, zvočno predvajanje Kučanovega govora ob osamosvojitvi Slovenije in Nato priročnik.

Umetniki in umetnice so polepili prostor galerije od tal do stropa z državnimi odgovori izbrisanim in njihovimi osebnimi zgodbami. Ti dopisi sodišč, ministrstev, urada predsednika in drugih institucij kažejo uporabo formalističnega jezika za vzdrževanje izbrisa. Črno na belem je bila prikazana perversna brezosebnost birokratskega aparata, njegova premoč nad posameznicami in posamezniki, ki jih je diskreditiral in izbrisal. Od tal do stropa polepljene stene galerije Alkatraz so predstavljale birokratski zid, pred katerega so bili postavljeni izbrisani. Ta nepregledni zid nerešljivih pravnih labirintov jim je na formalen način odvzel pravice in jih v simbolnem smislu ločeval od državljanov in državljanek.

Spremljajoči Kučanov govor »Danes so dovoljene sanje ...«, s katerim je nastopil ob osamosvojitvi Slovenije, je obljubljal ravno nasprotno, boljše življenje za vse prebivalce nove države. S tem je razstava poskušala prikazati vrzel med izrečenimi cilji nastajajoče politične elite o graditvi nove demokracije in boljšem življenju za vse ter na drugi strani dejanskimi razmerami. Spoštovanje človekovih pravic, dostojanstvo, enakost pred zakonom so bile velike besede, od katerih ni ostalo nič. Človek ob branju osebnih izpovedi posameznikov in posameznic, ki so jim čez noč vzeli človeškost, težko ostane ravnodušen, tudi zato,

ker nikoli ne več, kdaj bo brezoseben birokratski zid postavil tebe na drugo stran.

Pomembno je poudariti, da so bili ključni sokreatorji razstave sami izbrisani: prispevali so množico dokumentacijskega gradiva (dopisovanja s sodišči, vlado, osebne zgodbe), razstavili so svoje preluknjane potne liste, otvoritve razstave pa so se udeležili v velikem številu. Tako je v galerijskem prostoru kot enem od središč vidnosti nevidno postalo vidno.

Približno leto dni pozneje je nastala razstava, ki je poskušala v zatohlem slovenskem prostoru, v katerem so bile burne razprave o pravici do umetne oploditve, referendumu o izbrisanih, segregaciji Romov in graditvi džamije, opozoriti na raznolike oblike nestrpnosti. Razstavo s povednim naslovom »Jara kača nestrpnosti« je finančno podprl takratni varuh človekovih pravic Matjaž Hanžek. Pod avtorstvo razstave so se podpisale Vesna Leskošek, Nina Kozinc in Lea Šešerko. Razstavno gradivo, medijski odzivi (v obliki člankov in fotografij) so bili razvrščeni v štiri tematske sklope: sovražni govor, fizični napadi, institucionalno nasilje in izgoni. Poleg je bil prazen papir, kamor so lahko obiskovalke in obiskovalci zapisovali svoje misli in vtise. Ob tej priložnosti je bil posnet tudi brezproračunski dokumentarni film »BRČV 2004« avtorjev Barbare Kelbl, Nine Kozinc in Viktorja Bertonclja. Film je bil posnet na gverilski način: glavni protagonisti filma govorijo o nasilju, ki so ga doživeli na lastni koži zaradi svoje »drugačnosti«. Ta »drugačnost« zajema istospolno usmerjenost, temnejšo barvo kože in neslovensko etnično pripadnost. Celo igralec, ki je igral geja v eni od televizijskih nadaljevalov, je doživel nasilje.

Ob teh razstavah se poraja vprašanje, ali lahko umetnik in umetnica oziroma umetnost spremenijo svet. Namesto odgovora, imamo novo vprašanje: Ali ni že postavljanje ogledala družbi in družbenim odnosom po svoje tudi spreminjanje sveta?

Luka Hrovat

Izbrisani odpori

razstava fotografij (2007)

Info točka – Metelkova

Večletna zgodovina boja izbrisanih vsebuje množico dogodkov, zgodb, delovanj in ustvarjanj, ki so imeli oziroma še imajo težo, ne samo v domačem, temveč tudi v mednarodnem okolju. Od majhnih lokalnih akcij, ki so opozarjale na odvzeto dostojanstvo, pa vse do – za podalpski svet – velikih protestov v središču metropole. Bogat opus dokumentarnih slik, zbranih na enem mestu, nam je odprl številne poti, ki so jih prehodili izbrisani in njihovi tovarišice in tovariši v boju. Te slike so bile zbrane na dokumentarni fotorazstavi *Izbrisani odpori*, 27. februarja na Metelkovi v Info točki, v sklopu četrtega tedna izbrisanih. Matej Zonta je zbral in razstavil poleg svojih tudi fotografije več avtorjev, kot so Dare Čekeliš, Borut Kranjc, Leon Megušar, Franci Pavličič, Darij Zadnikar in drugih. Razstava je bila načrtno zastavljena kot pot, ki nas je z dogodki seznanjala kronološko. Ravno prek datumske konsistentne postavitve je opaziti rast tako gibanja izbrisanih in njihovega mreženja z drugimi aktivisti. Začelo se je z nekaj posamezniki in posamezniki, nadaljuje pa se z množico podpornikov. Veličino boja je bilo veliko lažje začutiti v prostoru, kjer so te obdajale številne zgodbe, v katerih so bile še manjše zgodbe, za katere si izvedel tako, da si prisluhnil mimoidočim ali pa vprašal katerega od akterjev. Ko slediš protestom pred parlamentom, gladovni stavki, akciji Bleferendum in nato preideš še na akcije, na katerih so izbrisani aktivisti postali del preostalih družbenih bojev, dojameš moč, ki so jo ustvarile zanikane subjektivitete. Iz nič je nastala

lo ne samo tisto, kar ni smelo obstajati, temveč se je združilo v avtonomno kolektiviteto, ki se je dvignila iz družbene apatičnosti. Nastal je politični subjekt, ki se je s svojim delovanjem solidariziral z marginaliziranimi skupinami v družbi. Mnogoterosti so na novo definirale lasten obstoj in opozarjale na zamegljeno, a kruto realnost. Razstava se je končala v mestu,

ki postavlja nove omejitve, gradi nove zidove in kjer nastajajo novi »izbrisani«, v Bruslju. Tragedija izbrisa se je razkrila ravno v mestu, kjer kraljuje ponos domačih oblastnikov. Izbris še vedno traja in boj se nadaljuje. Razstava je pomemben zgodovinsko-spominski mejnik na nadaljnji poti, kjer bodo znova nastajale podo-be dostojanstva in moči.